

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THẾ LƯỢNG

TRƯỜNG CA NGUYỄN TRỌNG TẠO

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

NGUYỄN THẾ LƯỢNG

TRƯỜNG CA NGUYỄN TRỌNG TẠO

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 60220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Lưu Khánh Thơ

THÁI NGUYÊN - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân tôi. Các nội dung nêu trong luận văn là kết quả làm việc của tôi và chưa được công bố trong bất cứ một công trình nào khác.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả luận văn

Nguyễn Thế Lượng

LỜI CẢM ƠN

Trong quá trình thực hiện nghiên cứu đề tài: “Trường ca Nguyễn Trọng Tạo”, chúng tôi đã nhận được sự hướng dẫn tận tình, sự giúp đỡ quý báu của PGS. TS Lưu Khánh Thơ, các thầy cô giáo khoa Ngữ văn trường ĐHSP- ĐH Thái Nguyên, Viện Văn học, Ban giám hiệu, Tổ Ngữ văn - GDCD trường THPT Hạ Hòa- Phú Thọ.

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS Lưu Khánh Thơ, người đã trực tiếp hướng dẫn để em hoàn thiện luận văn này.

Em xin cảm ơn chân thành tới các thầy cô giáo khoa Ngữ Văn trường ĐHSP- ĐH Thái Nguyên, Viện Văn học đã góp ý và tạo điều kiện giúp đỡ về tư liệu để luận văn của em được hoàn thành.

Tôi xin trân trọng cảm ơn sự quan tâm, động viên và tạo mọi điều kiện của Ban giám hiệu, Tổ Ngữ văn- GDCD cùng các bạn đồng nghiệp trường THPT Hạ Hòa- Phú Thọ trong quá trình tôi học tập và hoàn thành luận văn.

Tôi xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới bạn bè cùng gia đình và những người thân đã động viên, quan tâm chia sẻ và tạo mọi điều kiện giúp tôi hoàn thành tốt khoá học và công trình này.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả luận văn

Nguyễn Thế Lượng

MỤC LỤC

Trang

Trang bìa phụ	
Lời cảm ơn	i
Lời cam đoan.....	ii
Mục lục.....	iii
MỞ ĐẦU	1
Chương 1: ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI TRƯỜNG CA VÀ CHẶNG ĐƯỜNG SÁNG TÁC CỦA NGUYỄN TRỌNG TẠO	9
1.1. Cơ sở lý luận về thể loại trường ca.....	9
1.1.1. Khái niệm trường ca	9
1.1.2. Một số ý kiến về trường ca trong văn học Việt Nam hiện đại	11
1.1.3. Các chặng đường phát triển của trường ca Việt Nam hiện đại	13
1.1.3.1. Trước 1945- những tiền đề và sự hình thành thể loại	13
1.1.3.2. Sau 1945- thời kì phát triển và khẳng định của trường ca.	15
1.1.4. Nội dung trường ca hiện đại	17
1.2. Chặng đường sáng tác của nhà thơ Nguyễn Trọng Tạo	20
1.2.1. Vài nét về tiểu sử và sự nghiệp sáng tác.....	20
1.2.2. Quan niệm của Nguyễn Trọng Tạo về thơ	23
1.2.3. Quan niệm của Nguyễn Trọng Tạo về Trường ca.....	25
Chương 2: ĐỐI TƯỢNG THẨM MỸ TRONG TRƯỜNG CA NGUYỄN TRỌNG TẠO	28
2.1. Hình tượng người chiến sĩ	28
2.1.1. Người chiến sĩ trước cuộc chiến tranh vệ quốc	28
2.1.2. Người chiến sĩ trong trận chiến	31
2.1.3. Lý tưởng và hành trình đi tới chiến thắng	33
2.1.4. Khát vọng hạnh phúc	47
2.2. Hình tượng người mẹ.....	52
2.3. Hình tượng Nhân dân	55

2.4. Hình tượng Đất nước	59
Chương 3: ĐẶC SẮC NGHỆ THUẬT TRONG TRƯỜNG CA	
NGUYỄN TRỌNG TẠO	64
3.1. Cốt truyện và nhân vật	64
3.1.1. Cốt truyện	64
3.1.2. Nhân vật	67
3.2. Hình thức tổ chức văn bản	69
3.2.1. Cách thức tổ chức đoạn thơ, câu thơ	69
3.2.2. Ngôn ngữ	71
3.2.2.1. Ngôn ngữ đời sống	71
3.2.2.2. Ngôn ngữ mang sắc thái dân gian	72
3.2.2.3. Sự “lạ hóa” ngôn ngữ	75
3.2.3. Thể thơ	76
3.2.3.1. Thơ tự do	76
3.2.3.2. Tạo gián cách và khoảng lặng trong trường ca	79
3.2.3.3. Thể thơ lục bát	81
3.2.3.4. Vĩ thanh	83
3.3. Giọng điệu	84
3.3.1. Giọng điệu ngợi ca mang âm hưởng sử thi	85
3.3.2. Giọng điệu bi thương	87
3.3.3. Giọng điệu trữ tình, triết lý	89
KẾT LUẬN	94
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Dân tộc Việt Nam anh dũng và kiên cường đã trải qua biết bao cuộc đấu tranh, cuộc kháng chiến bền bỉ và oanh liệt. Để hôm nay, trong những trang sử dân tộc, chúng ta không khỏi tự hào về một thời cha anh đã xả thân bảo vệ non sông đất nước. Chiến tranh đã lùi xa, nhưng những dư âm của nó vẫn còn nguyên vẹn trong những trang viết của những nhà thơ, nhà văn- chiến sĩ. Với sự nhạy cảm, trực tiếp tham gia cuộc kháng chiến nơi tuyến đầu của người cầm bút, mỗi tác phẩm ra đời trong dòng chảy liên tục của văn học Việt Nam hiện đại là những chiêm nghiệm, phản ánh và những suy tư của nhà văn về cuộc chiến tranh.

Ghi lại một cách chân thực diện mạo của cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ, văn học Việt Nam hiện đại đã ghi nhận sự đóng góp tích cực của nhiều thể loại. Với dung lượng khá đồ sộ cùng sự đa dạng về cấu trúc, trường ca hiện đại có khả năng thu tóm và phản ánh những nội dung khá hoành tráng và cảm hứng mãnh liệt mà đậm chất trữ tình, giàu triết lý.

Nếu như trong chiến tranh, độc giả từng biết đến những cây bút trường ca nổi tiếng, để lại dấu ấn sâu đậm trong thời bom đạn như Tố Hữu, Lê Anh Xuân, Nguyễn Khoa Điềm...thì trong nền văn học Việt Nam sau năm 1975, trong sự phát triển liên tục của nó, người đọc được đón nhận một thế hệ các cây bút trường ca trưởng thành trong kháng chiến chống Mỹ và tiếp tục là những người tiếp nối sự phát triển của trường ca thời hậu chiến. Cụ thể như Hữu Thịnh, Thanh Thảo, Thu Bồn, Nguyễn Đức Mậu, Trần Mạnh Hảo...

1.2. Nhắc đến những nhà thơ viết trường ca thời hậu chiến, chúng ta không thể không nhắc tới Nguyễn Trọng Tạo, một gương mặt thơ, trường ca tiêu biểu. Là nhà thơ trưởng thành trong kháng chiến chống Mỹ, Nguyễn Trọng Tạo trong hành trình thơ bền bỉ và bám sát hiện thực cuộc kháng chiến đã tạo cho mình một phong cách riêng dễ nhận thấy và một thế giới thẩm mỹ giàu chất hiện thực.

1.3. Với sự bền bỉ và sức sáng tạo không ngừng, đã giúp cho Nguyễn Trọng Tạo sớm khẳng định tên tuổi và phong cách qua những giải thưởng văn học. Đó là những giải thưởng như: *Giải thưởng thơ Văn học nghệ thuật Nghệ An* (1969); *giải thưởng thơ hay báo Văn nghệ Quân đội, Nhân dân* (1978); *2 lần giải thưởng Văn học nghệ thuật Cố đô Huế; giải thưởng văn học nghệ thuật Hồ Xuân Hương...* Và gần đây nhất là *giải thưởng Nhà nước về văn học nghệ thuật* (2012).

1.4. Nguyễn Trọng Tạo là một trong số không nhiều nhà thơ thời hậu chiến viết trường ca và đã gặt hái được những thành công nhất định. Có thể kể đến những tập trường ca tiêu biểu của ông như *Con đường của những vì sao (Trường ca Đồng Lộc)* (1981), *Tình ca người lính* (1984). Trường ca của Nguyễn Trọng Tạo có dung lượng lớn, kết cấu chặt chẽ, giàu chất trữ tình và tính sử thi. Cho đến nay, những tập trường ca của Nguyễn Trọng Tạo luôn là lời mời gọi độc giả và những người nghiên cứu đi sâu tìm hiểu.

1.5. Hiện nay, trong chương trình đào tạo tại khoa Ngữ văn ở các trường Đại học, nhiều tập trường ca đã được đưa vào để giảng viên, sinh viên và học sinh nghiên cứu, giảng dạy, học tập. Tìm hiểu và nghiên cứu trường ca Nguyễn Trọng Tạo sẽ góp phần đưa một cái nhìn tổng quát về thế giới nghệ thuật trường ca Nguyễn Trọng Tạo, giúp ích một phần nhỏ cho công tác nghiên cứu, giảng dạy và học tập trường ca trong các trường Đại học và chuyên nghiệp hiện nay.

Xuất phát từ những lý do trên, chúng tôi chọn đề tài *Trường ca Nguyễn Trọng Tạo* trên cơ sở tiếp thu những đóng góp của các nhà nghiên cứu từ những công trình trước đó về thơ Nguyễn Trọng Tạo. Từ đó có một cái nhìn toàn vẹn hơn về trường ca của một cây bút mà tên tuổi đã được khẳng định.

2. Lịch sử vấn đề

Vào đầu thập kỷ 80 của thế kỷ XX, thơ Nguyễn Trọng Tạo được xem như một trong ba giọng điệu đáng chú ý: Nguyễn Trọng Tạo, Ý Nhi, Du Thi

Hoàn. Trong đó, Nguyễn Trọng Tạo là cây bút “*luôn mãi miết kiếm tìm*” [46, tr. 9] và hướng thơ về gần với đời thường, với con người. Khi khảo sát những bài viết, công trình nghiên cứu về Nguyễn Trọng Tạo, chúng tôi nhận thấy có ba lĩnh vực: Thơ, lý luận phê bình, trường ca.

2.1. Nghiên cứu về thơ Nguyễn Trọng Tạo

Đi vào khám phá thế giới thơ Nguyễn Trọng Tạo, đã có nhiều công trình khảo cứu trên các phạm vi và phương thức khác nhau:

Hoàng Cầm với *Đọc lại Đồng dao cho người lớn (Tập thơ của một người bạn quên tuổi)* là sự đồng cảm của hai tâm hồn nghệ sĩ. Nhà thơ khẳng định: “*Rõ ràng thơ Trọng Tạo đi thẳng ngay vào cái đang thực để rồi phiêu diêu, tản mạn trong hư vô...*” [7].

PGS.TS. Nguyễn Đăng Điệp trong lời tựa tuyển tập *Nguyễn Trọng Tạo thơ và trường ca*, đã tiếp cận *Nguyễn Trọng Tạo*, cái chớp mắt với nghìn năm, nhìn từ phương diện cá tính sáng tạo, đưa lại mỹ cảm mới trong cách tiếp nhận: “*Trên nền ổn định của thể loại, Nguyễn Trọng Tạo có nhiều cách xoay trở. Anh chơi vắn, tạo ấn tượng thị giác bằng cách biến đổi cấu trúc dòng thơ, xây dựng những hình thức nhịp điệu, tiết điệu mới...*”[46, tr. 5-6].

Nguyễn Thụy Kha trong bài *Người tận lực cho thơ* cảm nhận về sự bền bỉ và sáng tạo không ngừng của cây bút thơ Nguyễn Trọng Tạo: “*Về thơ, cũng ngay từ dạo ấy, Tạo đã có những đột phá mang khát vọng cách tân như không nhiều nhà thơ khác thời đầu thanh bình...*” [46, tr. 532-533].

Trong bài viết *Thơ Nguyễn Trọng Tạo một tầm nhìn tươi mới về văn hóa Việt Nam*, tác giả, nhà thơ Mỹ Mary E. Coroy sau khi cảm nhận tập thơ song ngữ *Ký ức mắt đen* đã đi đến nhận định: “*Thơ Nguyễn Trọng Tạo không sợ hãi đặt ra những câu hỏi: những câu hỏi cho người đọc, cho nhà thơ, và cho cả vũ trụ*”. [46, tr. 541-542].

Hoàng Phủ Ngọc Tường với lời tựa ngắn cho tập *Đồng dao cho người lớn*, đã tiếp cận phong cách thơ Nguyễn Trọng Tạo (chủ yếu là tập *Đồng dao*)

từ góc nhìn *Người Ham Chơi*: “ *ĐÔNG DAO CHO NGƯỜI LỚN, theo cảm nhận của tôi, là tiếng hát ngu ngơ của Người Ham Chơi...*”[43, tr. 5-8].

Tất cả những bài viết trên, các tác giả chủ yếu tiếp cận theo hướng đi vào tìm hiểu hành trình sáng tạo nghệ thuật, từ đó, đưa ra những nhận định chung về đặc điểm phong cách thơ Nguyễn Trọng Tạo qua các thời kỳ.

2.2. Nghiên cứu về lý luận phê bình Nguyễn Trọng Tạo

GS. Hoàng Ngọc Hiến trong Lời bạt cho cuốn *Văn chương cảm & luận* của Nguyễn Trọng Tạo có nhận định: “ *...Nguyễn Trọng Tạo cảm và luận bằng “trí tuệ của trái tim”. Luận của anh ở ngay trong sự cảm của anh*”. [44, tr. 335-336].

Nhà thơ Thanh Thảo trong cuốn phê bình và tiểu luận *Mãi mãi là bí mật* đã có nhận định khá sâu sắc về lĩnh vực lý luận phê bình Nguyễn Trọng Tạo: “ *Những cảm nhận của Tạo nhiều khi còn bất ngờ và sâu sắc hơn là những nhận định hay là những nhận xét thông minh của một nhà phê bình chuyên nghiệp*” [49, tr. 281].

PGS. TS Nguyễn Đăng Điệp trong bài viết *Nguyễn Trọng Tạo cảm và luận văn chương (Nhân đọc Văn chương – cảm và luận của Nguyễn Trọng Tạo – NXB Văn hóa Thông tin 1998)* đã có những nhận định khá sâu sắc và tinh tế về phê bình Nguyễn Trọng Tạo: “*Trong “cảm” và “luận” vừa có sự sắc sảo của người yêu nghề vừa có tâm hồn và nhân cách của người cầm bút: quyết liệt và chân thành*” [10].

2.3. Nghiên cứu về trường ca Nguyễn Trọng Tạo

Trong bài viết: *Ưu ngẹn những bức bách đời thường*, tác giả Dương Kỳ Anh có nhận định về những chặng đường thơ của Nguyễn Trọng Tạo và khẳng định đề tài quê hương đã xuất hiện trong trường ca của anh: “*Nguyễn Trọng Tạo đã có hơn chục tập thơ và trường ca, viết về nhiều đề tài, nhiều sự kiện ...*” [1].

Đi sâu nghiên cứu về sự xuất hiện của thể loại trường ca, trong bài viết *Trường ca với tư cách là một thể loại mới*, tác giả Nguyễn Văn Dân có nhận